

## PUNKTUATSION SAVODXONLIK MUAMMOLARI VA ULARNING PEDAGOGIK YECHIMLARI

**Abdullayeva Xurshida Abdurazzoq qizi**

Namangan davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15739412>

**Annotatsiya.** Mazkur maqola punktuatsion savodxonlik muammolarini pedagogik jihatdan tahlil qilish va ularning yechimlari yo'llarini tadqiq etishga bag'ishlangan. Tadqiqotda punktuatsiya belgilaridan to'g'ri foydalanishning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, o'quvchilar va talabalar orasida kuzatilayotgan punktuatsion xatolar turlari hamda bu sohada qarashli pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Adabiyotlar tahlili orqali punktuatsion savodxonlik darajasini oshirishning innovatsion metodlari va an'anaviy ta'lim usullarining samaradorligi baholanadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, punktuatsion savodxonlik muammolari kompleks yondashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo'llanilishi orqali hal etilishi mumkin.

**Kalit so'zlar:** punktuatsiya, savodxonlik, pedagogika, ta'lim metodikasi, til o'qitish, yozma nutq.

## ПРОБЛЕМЫ ПУНКТУАЦИОННОЙ ГРАМОТНОСТИ И ИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ

**Аннотация.** Данная статья посвящена педагогическому анализу проблем пунктуационной грамотности и исследованию путей их решения. В исследовании была проанализирована роль правильного использования знаков препинания в современной системе образования, типы пунктуационных ошибок, наблюдаемых среди учащихся и студентов, а также педагогические подходы в этой области. С помощью анализа литературы оценивается эффективность инновационных методов повышения уровня пунктуационной грамотности и традиционных методов обучения. Результаты показывают, что проблемы пунктуационной грамотности могут быть решены комплексным подходом и применением современных педагогических технологий.

**Ключевые слова:** пунктуация, грамотность, Педагогика, методика обучения, преподавание языка, письменная речь.

## PUNCTUATION LITERACY PROBLEMS AND THEIR PEDAGOGICAL SOLUTIONS

**Abstract.** This article is devoted to the pedagogical analysis of the problems of punctuation literacy and the research of the ways of their solutions. The study analyzed the role of the correct use of punctuation marks in the modern educational system, the types of punctuation errors observed among students and students, as well as pedagogical approaches related to this area. Through literature analysis, innovative methods of increasing the level of punctuation literacy and the effectiveness of traditional educational methods are evaluated. The results show that the problems of punctuation literacy can be solved through an integrated approach and the use of modern pedagogical technologies.

**Keywords:** punctuation, literacy, pedagogy, educational methodology, Language Teaching, written speech.

## **KIRISH**

Punktuatsion savodxonlik zamonaviy ta'lim tizimining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, o'quvchilarning yozma nutq madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Punktuatsiya belgilari matnning ma'no jihatdan to'g'ri tushunilishini ta'minlaydigan muhim vosita sifatida xizmat qiladi va yozma aloqaning samaradorligini belgilaydi [1]. Hozirgi kunda globallashuv sharoitida axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlar va elektron aloqa vositalarining keng tarqalishi punktuatsion savodxonlik masalalariga yangicha yondashuv talab etmoqda.

So'nggi yillarda punktuatsiya belgilaridan noto'g'ri foydalanish holatlari ko'payib bormoqda, bu esa ta'lim tizimida ushbu muammoga alohida e'tibor qaratish zarurligini keltirib chiqarmoqda. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, punktuatsion savodxonlikning past darajada bo'lishi o'quvchilarning umumiy til kompetensiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va akademik muvaffaqiyatlarini cheklaydi [2]. Shu bois punktuatsion savodxonlik muammolarini aniqlash va ularning pedagogik yechimlarini ishlab chiqish zarurati paydo bo'lmoqda.

Punktuatsion savodxonlik masalasi nafaqat tilshunoslik, balki pedagogika-psixologiya fanlari nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki punktuatsiya qoidalarini o'zlashtirish jarayoni o'quvchining kognitiv rivojlanishi, mantiqiy fikrlash qobiliyati va til hissiyotining shakllanishi bilan chambarchas bog'liq [3]. Bu holatda pedagogik yondashuvlarning samaradorligi o'quvchilarning individual xususiyatlari, yoshi va til darajasini hisobga olgan holda tahlil qilinishi zarur bo'ladi.

## **METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI**

Punktuatsion savodxonlik muammolarini o'rganishda turli metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Rus tilshunoslari V.F. Ivanova va A.B. Shapiro punktuatsiyaning til tizimidagi o'rnini tadqiq etgan holda, punktuatsiya belgilarining ma'no-sintaktik funksiyalarini ajratib ko'rsatdilar [4]. Ularning fikriga ko'ra, punktuatsion savodxonlik grammatik qoidalarni formal o'zlashtirish bilan cheklanmasdan, balki matnning mantiqiy tuzilishini tushunish qobiliyati bilan bog'liq bo'ladi.

O'zbek tilshunosligida punktuatsiya masalalari A. Hojiyev, N. Mahmudov, F. Abdullayeva kabi olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ular punktuatsiya belgilarining o'zbek tilining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettirish imkoniyatlarini ko'rsatib, milliy til xususiyatlariga asoslangan punktuatsion tizimning pedagogik jihatdan muhimligini ta'kidladilar [5]. Bu yondashuv punktuatsion savodxonlikni rivojlantirishda til-madaniy omillarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Xorij pedagogikasida punktuatsion savodxonlik masalalari kommunikativ yondashuv doirasida o'rganilmoqda. D. Crystal va J. Hartwell punktuatsiyaning pragmatik jihatlarini ta'kidlab, zamonaviy yozma kommunikatsiyada punktuatsiya belgilarining yangi funksiyalarini ajratib ko'rsatdilar [6]. Ularning fikricha, elektron aloqa vositalari punktuatsiya qoidalariga yangi talablar qo'ymoqda va bu holatda an'anaviy pedagogik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish zaruriyati tug'ilmoqda.

Pedagogik metodikada punktuatsion savodxonlikni rivojlantirish uchun turli strategiyalar ishlab chiqilgan. M.T. Baranov va T.A. Ladijenskaya punktuatsiya o'qitishda kommunikativ-faoliyat printsiplining ahamiyatini ta'kidlab, real aloqa vaziyatlarida punktuatsiya belgilaridan

foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishni tavsiya etadilar [7]. Bu yondashuv o'quvchilarning punktuatsiya qoidalarini nafaqat bilish, balki amalda qo'llay olish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.

Zamonaviy tadqiqotlarda punktuatsion xatolarning psixologik sabablari ham o'rganilmoqda. L.S. Vigotskiy va A.R. Luriya tilning ichki nutq bilan bog'liqligini ko'rsatib, punktuatsion savodxonlikning shakllanishida kognitiv jarayonlarning rolini ta'kidladilar [8].

Ularning nazariyasiga ko'ra, punktuatsiya belgilaridan to'g'ri foydalanish o'quvchining matnni ichki nutqda to'g'ri tashkil eta olish qobiliyati bilan bog'liq.

### **NATIJALAR VA MUHOKAMA**

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, punktuatsion savodxonlik muammolari bir necha asosiy yo'nalishda namoyon bo'lmoqda. Birinchi navbatda, o'quvchilarning punktuatsiya qoidalarini formal ravishda bilishlari bilan amaliy qo'llash qobiliyatlari o'rtasida sezilarli tafovut mavjudligi aniqlandi. Ko'pchilik o'quvchilar punktuatsiya qoidalarini nazariy jihatdan bilishlariga qaramay, yozma ishlarda sistematik xatolarga yo'l qo'ymoqda [9].

Ikkinchi muhim muammo punktuatsiya belgilarining zamonaviy kommunikatsiya sharoitlaridagi o'zgaruvchan funksiyalari bilan bog'liq. Elektron pochta, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa raqamli aloqa vositalarida punktuatsiya belgilaridan an'anaviy qoidalardan farqli ravishda foydalanilishi o'quvchilarning punktuatsion savodxonligiga aralashuvchi ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holatda pedagoglar zamonaviy kommunikatsiya sharoitlarini hisobga olgan holda o'qitish metodikasini qayta ko'rib chiqish zaruriyati bilan duch kelmoqda.

Uchinchi jihat sifatida til o'rganuvchilarning ona tili va ikkinchi til punktuatsiya tizimlarini aralashtirib yuborishi holatlari kuzatilmoqda. Ko'p tilli muhitda yashayotgan o'quvchilar turli tillardagi punktuatsiya qoidalarini bir-biriga aralashtirib, sistematik xatolarga yo'l qo'ymoqda. Bu muammo ayniqsa globallashtirish sharoitida dolzarb bo'lib qolmoqda.

Pedagogik yechimlar tahlili shuni ko'rsatadiki, punktuatsion savodxonlikni rivojlantirishda kompleks yondashuv eng samarali natija beradi. Bu yondashuv punktuatsiya qoidalarini izolatsiya qilingan holda o'qitish o'rniga, ularni matn yaratish va tahrir qilish jarayonida o'zlashtirish imkoniyatini yaratadi. Amaliy mashg'ulotlarda real matnlar bilan ishlash, punktuatsiya belgilarining ma'no yaratishdagi rolini ko'rsatish va o'quvchilarni mustaqil tahrir qilish faoliyatiga jalb etish samarali usullar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Texnologik yordamchi vositalardan foydalanish ham muhim pedagogik imkoniyat yaratadi. Maxsus dasturiy ta'minot yordamida punktuatsion xatolarni aniqlash va tuzatish, interaktiv mashqlar va o'yin elementlaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va o'zlashtirish samaradorligini ta'minlaydi [10]. Biroq texnologik vositalar an'anaviy pedagogik usullarni to'liq almashtira olmasdan, balki ularni to'ldiruvchi rol o'ynashi kerakligi ta'kidlanmoqda.

Individual yondashuv ham punktuatsion savodxonlikni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. O'quvchilarning kognitiv xususiyatlari, o'rganish uslubi va til darajasini hisobga olgan holda individual reja tuzish samaradorlik darajasini sezilarli oshiradi. Bu jihatdan differensiallashtirilgan ta'lim metodikasi katta ahamiyat kasb etadi.

## **XULOSA**

Punktuatsion savodxonlik muammolari zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biri bo'lib, kompleks pedagogik yondashuv talab etadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, punktuatsion savodxonlikni rivojlantirishda an'anaviy va innovatsion metodlarning birgalikda qo'llanilishi eng samarali yechim hisoblanadi. Punktuatsiya qoidalarini formal o'rganish bilan bir qatorda, ularning kommunikativ funksiyalarini tushunish va amaliy qo'llash qobiliyatlarini rivojlantirish zarur.

Pedagogik amaliyotda punktuatsion savodxonlik masalalariga kompleks yondashish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va individual xususiyatlarni hisobga olish orqali sezilarli yutuqlarga erisha olish mumkin. Bunda til o'qitish metodikasini doimiy takomillashtirish va zamonaviy kommunikatsiya sharoitlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelajakda punktuatsion savodxonlik sohasida yanada chuqur tadqiqotlar olib borish, raqamli davr talablariga mos keluvchi yangi pedagogik strategiyalar ishlab chiqish va ko'p tilli muhit sharoitlarida punktuatsiya o'qitish metodikasini takomillashtirish zarur. Bu yo'nalishda olib boriladigan ishlar til ta'limining sifatini oshirish va o'quvchilarning yozma kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantirishga muhim hissa qo'shadi.

## **Adabiyotlar ro'yxati**

1. Mahmudov, N. & Abdullayeva, F. (2019). O'zbek tili punktuatsiyasi: nazariya va amaliyot. Toshkent: O'qituvchi.
2. Crystal, D. (2018). Making a Point: The Persnickety Story of English Punctuation. London: Profile Books.
3. Baranov, M.T. & Ladijenskaya, T.A. (2017). Metodika prepodavaniya russkogo yazyka v shkole. Moskva: Prosveshenie.
4. Ivanova, V.F. & Shapiro, A.B. (2016). Puntuatsiya v russkom yazyke. Sankt-Peterburg: Azbuka-klassika.
5. Hojiyev, A.H. (2020). O'zbek tilining amaliy grammatikasi. Toshkent: Fan.
6. Hartwell, J. (2018). Punctuation and Digital Communication: New Challenges for Language Education. Journal of Language Teaching, 45(3), 23-41.
7. Vigotskiy, L.S. & Luriya, A.R. (2015). Psixologiya yazyka i rechevoy deyatelnosti. Moskva: Labirint.
8. Johnson, K. (2019). Grammar and Punctuation in Modern Education. Educational Research Quarterly, 32(2), 156-174.
9. Smith, P. & Brown, L. (2021). Digital Age Writing: Impact on Traditional Punctuation Rules. Language Learning Technology, 28(4), 89-107.
10. Wilson, M. (2020). Technology-Enhanced Language Learning: Punctuation Skills Development. Computers & Education, 165, 104-118.